

Werken met jeugdliteratuur in de basisschool

HILDE VANDORMAEL

Op 21 september 1989 organiseerde de Vaste Commissie van Advies te Bree een lezing over "Werken met jeugdliteratuur in de basisschool". De bedoeling van de avond was niet alleen informatie over het onderwerp te verstrekken, maar vooral leerkrachten uit de verschillende plaatselijke scholen - zelfs uit de verschillende netten - de kans te geven ervaringen uit hun eigen klaspraktijk met elkaar uit te wisselen. Ook de band met de jeugdbibliotheek werd aangehaald.

Het voorleesuurkje van juffrouw Rika

In het tweede leerjaar zat ik bij juffrouw Rika. Elke woensdag en zaterdag - toen was er nog les op zaterdag - las ze voor en ook op de dagen dat er iemand verjaarde. Eén van de boeken herinner ik me nog goed. Een meisje ging op zoek naar "het zilveren hartje". Ze was liefdeloos en hardvochtig voor haar omgeving en een goe-

de fee besliste dat ze een tocht moest ondernemen. In het vooruitzicht van een heuse schat ging ze op pad. Na veel avonturen veranderde het meisje van inborst. Ze leerde van zichzelf te geven en toen ze een hertje het leven redde, vond ze haar eigen hartje terug.

Ook de stem van juffrouw Rika is me bijgebleven. Het voorleesuurkje, het zilveren hartje, de stem. Voor mij vormen ze de mooiste herinneringen aan de basisschool. Dat voorlezen, net als het zang-

uurkje en het balspel, doorbrak de sleur van de dag, bracht afwisseling. Opdat de leerlingen léren, moet je eerst hun aandacht vangen. Afwisseling brengen in de opbouw van de lessen en leuke instapjes verzinnen lijken me daarbij prima hulpmiddelen.

Juffrouw Rika was de juf en ze was best streng, maar ze was ook een deelgenoot. Ze genoot met ons van het verhaal of het lied. Je accepteerde een straf, je werkte mee aan een moeilijke taak omdat je wist dat er achter die dingen een gezamenlijke interesse bestond. Juffrouw Rika had in feite alles van sociale klasstructuren begrepen.

Carl Rodgers legt in zijn geschriften o.m. uit dat de sociale klasstructuur een grote invloed heeft op het leergedrag en de leerresultaten van de kinderen.

Als de leraar zich als bondgenoot opstelt tegenover de kinderen en hij hen het gevoel geeft dat ze samen de leerstof kunnen overwinnen, dan heeft dit een positieve invloed op hun leergedrag. Als de leraar zich vijandig tegenover de kinderen opstelt en de leerstof als een sanctiemiddel gebruikt, dan heeft dit een negatieve invloed op hun leergedrag. Samen naar een mooi verhaal luisteren bracht sfeer

in de klas. Er ontstond een klimaat waarin je met elkaar kon samenwerken. Heel wat didactici en pedagogen zullen het op dit punt met juffrouw Rika eens zijn. Effectief onderwijs, d.i. onderwijs met échte leerresultaten, berust vooral op goede samenwerkingsverbanden. Het zoeken naar middelen die samenwerking en vriendschap kunnen bevorderen verdient al onze aandacht. Literatuur kan b.v. zo'n middel zijn.

Nog een laatste bedenking bij het voorleesuurkje van juffrouw Rika: de invloed van een verhaal op elk kind afzonderlijk zou ook wel eens groter kunnen zijn dan de juf voor mogelijk houdt. Mijn eigen herinneringen zijn daar een voorbeeld van. Zelf zou u eens moeten nagaan wat oud-leerlingen nog weten van uw onderwijs. Misschien hoort u verrassende uitspraken!

Niet alleen mijn eigen gelukkige kennismaking met boeken overtuigt me ervan dat jeugdliteratuur een vaste plaats in de basisschool moet krijgen. Ik ben ondertussen moeder van drie kinderen. Mijn jongste dochter zit nog in de kleuterklas. Ze vertelt thuis de verhaaltjes van de juf na. Op mijn vraag wat er met jeugdboeken in de klas werd gedaan, haalde mijn oudste zoontje twee voorbeelden aan die hij leuk vond: het voorleesuurkje in het tweede leerjaar met de boeken van *Madelief* door G. Kuijer en het klasbibliotheekje in het derde leerjaar met een heus reglement erbij. Mijn tweede zoon vertelde hoe de juf begon voor te lezen uit *Pluk van de Petteflet* van A.M.G. Schmidt. Ik mocht het boek niet in huis halen! Dan was het niet spannend meer als hij zou weten hoe het afliep. Toen hij begreep dat de juf maar voor één keer uit het boek zou voorlezen, vond hij dat heel jammer.

Nu zult u wellicht opmerken dat mijn kinderen van boeken houden omdat ik er zelf zo mee bezig ben. Ik zou de laatste zijn om dat te ontkennen. Toch geloof ik dat voor kinderen die thuis niet zo'n leescultuur hebben, de school een belangrijke functie vervult. De school biedt ze de mogelijkheden die thuis niet voorhanden zijn. Ik hoop u waarschijnlijk niet meer te overtuigen van het nut van jeugdboeken in de klas. De vraag is wellicht: hoe integreer ik jeugdboeken in het geheel van mijn lessen? Er lijkt zo weinig tijd beschikbaar voor zoveel extra's.

Jeugdboeken in de klas

Ik som hier enkele voorbeelden op die jeugdliteratuur de plaats kunnen geven die ze in het onderwijs verdient.

In 'Leesgoed', een tijdschrift over jeugdliteratuur (1), las ik hoe een ambulante leerkracht resturen van het lestijdenpakket toebedeeld krijgt om aan boekpromotie te doen. Haar opdracht was: werken met boeken en kinderen wegwijs maken in het raadplegen van documentatiebronnen. De kinderen leggen onder haar begeleiding een leeslogboek aan. Veel aandacht besteedt ze aan het voorlezen. De vaste leerkracht kan in zijn/haar lessen terugrijpen op wat er in dit boekenuurtje is voorgesteld. Natuurlijk is het verdelen van resturen een zaak van het schoolbeleid. Dit voorbeeld is waarschijnlijk een uitzondering. In veel gemeenten is er echter een zeer goed functionerende jeugdbibliotheek. Niets belet u om de jeugdbibliotheecaris in uw klas uit te nodigen om boeken aan uw leerlingen voor te stellen. Zijn boekenkoffer is een wonderkoffer! In de bib zelf kunt u terecht als u graag wilt dat hij uw leerlingen leert hoe ze titels kunnen opzoeken in een catalogus. Ik wed dat heel wat kinderen daarna graag naar de bib gaan, omdat de bib een gezicht heeft.

Een belangrijke mogelijkheid om met boeken in de klas te werken is ze te integreren in een lessenreeks. Hiervan zal ik enkele voorbeelden geven. In mijn klaspraktijk had ik een probleem in verband met pesterijen. Iemand maakte er mij attent op dat er in het jeugdkatern van een Knack-nummer informatie hierover te vinden was. De Limburgse Kindertelefoon werd hierin vermeld. Ik belde voor hun "pestdossier". Voor 100 fr werd het mij toegestuurd. Er hoorde een bijlage bij de brochure met lesvoorbereidingen over dit thema, opgesteld door Anne Lambrechts en bedoeld voor leerlingen van het vijfde en het zesde leerjaar. Anne werkte lessen uit met behulp van fragmenten uit boeken, nl. *Tiranen* van A. Chambers, *Pelle Jansson, een geluksvogel* van H. Petersen, *De zesde tegen het soepie* van J. Vriens en *Kijk naar je eigen* van M. Van

Hooft. Ze stelde ook een lijst op van boeken over dit thema voor verschillende leeftijdsgroepen. Van dit materiaal kan bijvoorbeeld gebruik gemaakt worden omwille van het thema en de affectieve doelstellingen, en omwille van het oefenen in lees-, spreek- en luistervaardigheid (rollenspel, discussie, lezen en bestuderen van fragmenten).

In didactische kringen valt soms het woord: bibliotherapie. Boeken kunnen een wonderlijk effect hebben op hun lezers. Als kinderen via een boek hun eigen problemen en verdriet herkennen, b.v. de scheiding van hun ouders, de dood van een geliefd persoon of dier, een ziekte, kunnen ze daar veel steun aan hebben. Ze voelen zich begrepen en dat zal invloed hebben op hun leerresultaten. Als leerkracht merkt u soms dat een kind ergens mee zit. Ik beweer niet dat u het probleem zal kunnen oplossen, wél dat u via een verhaal of een boek in staat bent met het kind over het probleem te communiceren. Dat het kind u kan vertellen of hij/zij het boek mooi vond of niet, kan veelbetekenend voor hem/haar zijn, zeker als u het boek hebt aangeraden.

Er zijn o.a. heel wat boekjes over een opname in het ziekenhuis. Over verliesverwerking gaat het fijngevoelige *We gingen bramen plukken* van Doris Buchanan Smith, het prentenboek *Derk Das blijft altijd bij ons* of het onlangs verschenen boekje van Ted van Lieshout *Het liefste jongetje van de wereld*. Gewoon voorlezen kan wonderen doen. Een nabespreking, een kringgesprek, schrijfp opdrachten behoren tot de mogelijkheden.

Documentatiebronnen raadplegen is een vaardigheid die al in de laatste jaren van de basisschool kan worden aangeleerd. Kinderen die niet graag lezen, kunnen via deze activiteit toch bij het leerproces betrokken worden. Je hebt nu eenmaal doen leeskinderen. A.M.G. Schmidt maakte dit onderscheid al in *De druiven zijn zoet* (2). Doe-kinderen zoeken liever op omdat ze dan iets doen. Meestal lezen ze liever non-fiction omdat lectuur dan ergens voor dient, b.v. voor een spreekbeurt in de W.O.-les. Als het lezen een plaats krijgt binnen een reeks van activiteiten, als het een praktisch doel heeft, nl. informatie verzamelen, wordt hun pragmatische aard niet op de proef gesteld maar juist gewaardeerd.

Voor jonge kinderen bieden prentenboeken een unieke kans om met literatuur in contact te komen. Luisteren, kijken, praten over wat je ziet, zijn vaardigheden die in de kleuterklas onbewust worden geoefend. Voor kinderen die het technisch lezen nog niet onder de knie hebben, betekent voorlezen een extra stimulans. Technisch lezen kan via aantrekkelijke reeksen zoals b.v. de blokboekjes makkelijk met leesplezier gecombineerd worden.

Informatie over jeugdliteratuur

Er zijn zoveel mogelijkheden om met jeugdliteratuur in de klas te werken, ze zijn onuitputtelijk. Daarom wil ik u tot slot nog enkele boeken voorstellen waarin ideeën om met jeugdliteratuur in de klas bezig te zijn, worden uitgewerkt of waarin u meer informatie over jeugdliteratuur vindt.

In de reeks 'Praxis' vindt u een nummer *Plezier in boeken* (3). De schrijvers verzamelen allerlei activiteiten rond boeken en geven aan voor welke leeftijdscategorie ze gebruikt kunnen worden. Ik noem er enkele:

- een boekententoonstelling organiseren;
- een boeken top-tien opstellen;
- een boekenhoekje of vertelhoekje inrichten;
- op bezoek gaan bij een boekhandel;
- een bib in de klas.

Een ander nummer uit de Praxisreeks dat niet zozeer op boekpromotie gericht is, heet *Gedichten maken op school* (4). De samenstellers geven allerlei wegen aan om kinderen in contact te brengen met poëzie. Taal wordt dan vanuit een andere invalshoek benaderd.

In Nederland kent men taaldrukwerkplaatsen (5). Vertekkend vanuit jeugdboeken vertellen, schrijven en drukken kinderen hun eigen verhaal. Alle taalvaardigheden worden hierbij intens geoefend.

Ter gelegenheid van de laatste twee kinderboekenweken verschenen er twee gedetailleerde thematische lessenreeksen, respectievelijk over vriendschap en over reizen (6). Ze werden uitge-

geven bij Infodok. Wie het werken met jeugdboeken in de klas nog wat als vreemd ervaart, vindt hier een aangrijpingspunt. De jeugdboekenweek is trouwens een kans om boeken in de klas te brengen. Rond die tijd organiseren de bibs tal van activiteiten waarop u kan inspelen met uw klas. Wie niet zo op de hoogte is van jeugdliteratuur wil misschien eerst een informatief boek over het verschijnsel zelf ter hand nemen. Er zijn b.v. de boeken van Jacques Vos (7): *Feit en Fictie, Wegwijs in de jeugdliteratuur* (interessant omwille van de indeling die hij maakt) en *Jeugdliteratuur - didactiek en methodiek* (dit boek is erg theoretisch). Bij Teleac verscheen een leuk informatief en prettig geïllustreerd boek dat u zelf plezier in jeugdboeken doet krijgen (8). Het hoort bij een televisiereeks, waarvan een videoband bestaat. Misschien een tip voor scholen om deze aan te schaffen? *De wereld van het kinderboek* (9) biedt een oriëntatie voor de onderwijzenden op het gebied van jeugdliteratuur. Pas verschenen is *Wat heten goede kinderboeken?* van Anne de Vries (10), een theoretisch werk over kinderboeken. Tot zover mijn bijdrage. Misschien gaf ze u wat ideeën om met jeugdliteratuur in de klas te werken. Nog leuker zou ik het vinden als we tot een uitwisseling van onze ervaringen met jeugdliteratuur in de klas zouden komen. Laat eens iets horen!

Hilde Vandormael
Roodakker 25
3692 Opitter-Bree

BRONNEN

- (1) Duijx, Toin: *Lezen als vitamine of als therapie*. In: *Leesgoed*, jg. 16, april 1989.
- Wuestenberg, Anita en Annie Beullens: *Een keer per twee weken met boeken*. In: *Leesgoed*, jg. 16, februari 1989.
- (2) Schmidt, Annie M.G.: *Voer voor kinderen*. In: An Rutgers van der Loeff-Basenu (red.): *De druiven zijn zoet*. Groningen: J.B. Wolters, 1967.
- (3) Van der Geest, Anton en Wim Swüste: *Plezier in boeken*. Praxis-reeks dl. 8. Den Bosch: Malmberg, 1976.
- (4) Dekkers, Annelies, Peter Dekkers en Heleen Rutting: *Gedichten maken op school*. Praxis-reeks dl. 5. Den Bosch: Malmberg, 1975.
- (5) *Taalvorming. Taaldrukken en Kinderboeken*. Verslag van het congres "Ieder kind is een kinderboekenschrijver", gehouden op 12 en 13 november 1987. Den Haag: NBLC, 1988.
- (6) *Vriend(in) gezocht*. 3 delen. Leuven's-Gravenhage: Infodok, 1988.
- Instappen en weggelezen*. Werken met boeken in de klas. 4 delen. Leuven's-Gravenhage: Infodok, 1989.
- (7) Vos, Jacques: *Feit en Fictie. Over de didactiek van het jeugdboek in de klas*. Purmerend: Muusses, 1981.
- Vos, Jacques en Conny Meijer: *Wegwijs in de jeugdliteratuur*. Leiden: Martinus Nijhoff, 1985.
- Vos, Jacques: *Jeugdliteratuur. Didactiek en methodiek*. Leiden: Martinus Nijhoff, 1988.
- (8) Linders-Nouwens, Joke, Gerrit Luidinga, Emilie Vermeer-Van der Bruggen, eindredactie Herman Verschuren: *Kinderboeken voor ouders met kinderen tussen 5 en 12 jaar*. Teleac/NBLC, 1986.
- (9) Moerkercken Van der Meulen, Annie en Hanny Spelbrink: *De wereld van het kinderboek. een oriëntatie voor onderwijzenden op het gebied van de jeugdliteratuur*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1982.
- (10) De Vries, Anne: *Wat heten goede kinderboeken?* Amsterdam: Querido, 1989.